

főnöki órákon, KISZ-foglalkozásokon, az iskolán kívüli nevelő és népnevelő munkában is.

A tantárgyi koncentráció aspektusából készült hangszalagok, a diafilm és a diapozitívgyűjtemény 1970. február 1-től a TANERT boltjaiban megvásárolhatók, illetve a Kereskedelmi Igazgatóságon (Bp., VIII., Szentki-

rályi utca 12.) rendelhetők. Az oktatófilmek ugyancsak 1970. február 1-től a megyei tanács Művelődésügyi Osztályai mellett működő oktatófilmtárakból kölcsönözhetők.

Dr. Ákos István
Budapest

HOGYAN CSINÁLJUK?

Gondolatok a továbbképzés új rendszerének beindításáról

Szeptember 25—26-án tájékoztatón tanácskoztak a dunántúli megyék művelődésügyi osztályainak vezetői, továbbképzési felügyelői, ill. kabinetvezetői a főiskolák és képzők igazgatóival Szekszárdon.

Az értekezlet második napján került sor a továbbképzés problematikájának „hivatalos” megvitatására, de az érdekeltek az első nap első szünetétől a búcsúébedig szinte minden szabad percet a kabinettel, a komplex gyakorlati szemináriumokkal, az önképzéssel, a káderkérdésekkel kapcsolatos problémák megbeszélésére fordították. Kiderült, hogy az „ahány ház, annyi szokás” analógiájára, lehetőségei, igénye, de talán azt is mondhatnám, bátorsága szerint szinte minden megye másképpen képzei el a továbbképzés jövőjét, a kabinet felépítését és hatáskörét, az új rendszer bevezetésének ütemét.

Úgy tűnik — azt hiszem nem is alaptalanul — kissé megriadtunk a hirtelen a „nyakunkba szakadt” szabadságtól, nő és persze a vele járó felelősségtől is. Egy új intézmény létrehozása, a megfelelő munkatársak kiválasztása, a munka beindítása még akkor is komoly és felelősségteljes feladat, ha régi, kipróbált formáról van szó. Hatványozottan így áll ez most, mikor olyat tervezünk és indítunk, amelyet még eddig nem csináltunk. Milyen tényezők alkotják a jelenlegi bizonytalanság alapját? Az első problémát, azt hiszem, a kabinet összetétele jelenti. Találunk-e olyan jó képességű, magas fokú ideológiai-pedagógiai kulturáltságú embereket belső munkatársnak, akik össze tudják fogni a kabinet széles társadalmi bázisát, irányítási tudják a továbbképzés tartalmi munkáját, szerveznek, vizsgálatokat végeznek, elemzéseket készítenek, kísérleteket indítanak be és mindezek tapasztalatait érdemben feldolgozzák? Képes-e egyáltalán 2—3 ember erre a sokrétű, bonyolult munkára? Milyen széles legyen az a társadalmi bázis, aminek a tartalmi munka terén oly fontos feladata lenne (témajavaslatok összeállítás)? Mennyiben támaszkodhatunk ebben az amúgy is túlerhelt tanulmányi felügyelőkre, szakfelügyelőkre, igazgatókra, nevelőkre?

Nem kisebb gondot jelentenek a gyakorlati szemináriumok sem. Indítsunk-e már ebben a tanévben? Hányat? Milyet? Van-e a vezetősükre alkalmas nevelőnk? Képes-e az alakulóban levő kabinet a megfelelő programok időben történő összeállítására? Milyen arányokat tartunk a komplex programon belül? Hogyan realizáljuk a tanfolyamok gyakorlati programját? Hogyan szervezzük meg a bázisiskolákban folyó munkát? Mindezek a kérdések külön-külön is sok problémát vetnek fel, így együtt pedig szinte megoldhatatlannak tűnnek, legalábbis egyelőre. Nem hiszem azonban azt, hogy valamt is segítene az ügynek, ha — a fokozatos bevezetés címén — arra várnánk, hogy előbb „teremtődjön meg” minden feltétel, és a tényleges munkát majd csak azután indítjuk be.

Véleményem szerint abból kell kiindulnunk, hogy — a Művelődésügyi Minisztérium és az Országos Pedagógiai Intézet útmutatói, programjavaslatai és egyéb segítségével mellett végül is — az új továbbképzési rendszerre való áttérést nekünk, a megyei művelődési osztályoknak kell megoldanunk. Lényegesen könnyebb helyzetünk volt az eddigiekben. Az ideológiai továbbképzéshez például kétszen kaptuk a programokat, a segédkönyveket, a módszertani útmutatókat, de lényegében még a felkészített propagandistákat is. Csak szervezési, ellenőrző és adminisztratív teendők voltak. Ezután minderről — ha segítséggel is — de nekünk kell gondoskodnunk.

Azt hiszem, hogy aminek jelenleg leginkább híján vagyunk, az az önálló munka tapasztalata. Nagyon hasznos lehet mindenféle központi eligazítás, útmutatás, de a tényleges gyakorlat során szerzett jó és rossz tapasztalatok tanulságát semmi nem pótolhatja. A legfontosabb éppen ezért az, hogy mindazon a területen, ahol valamennyire is lehetőségünk van, kipróbáljuk „szárnyainkat”, és legalább néhány tanfolyam beindításával tapasztalatot szerezzünk. Lehet — sőt biztos —, hogy ezek a tanfolyamok nem lesznek olyan eredményesek, mint amilyeneket öt év múlva szervezünk majd. De afelől sem lehet

kétségünk, hogy minden kezdeti bizonytalanság ellenére hatékonyabbak lesznek eddigi munkaközösség jellegű formáknál. Hatékonyabbak lesznek azért, mert nagyobb volumenű, komplex program alapján működnek, mert lényegében önképzésre épülnek, mert közvetlen kapcsolatuk lesz az iskolai gyakorlati munkával.

Gondolom, nem lesz haszontalan, ha röviden ismertetem, hogyan tervezzük a komplex gyakorlati szemináriumok beindítását Tolna megyében. Lehet, hogy túl merésznek tűnik, mi már a 69—70. tanévben hét komplex szeminárium indítását tervezzük. Közülük kettő óvodai, három általános iskolai, kettő középiskolai. Miért indulunk ilyen sokkal? Az új óvodai program bevezetése feltétlenül szükségessé teszi, hogy a megye munkaközösség- és vitavezetőit alaposan felkészítsük. Az óvodai tanfolyamok szakmai programja tehát adott. Nem lenne szerencsés, ha egy több továbbképzési évet igénylő szakmai anyag feldolgozását „steril” formában indítanánk be. Sőt éppen az látszik több eredménnyel kecsegtetőnek, ha a szükséges óvodapedagógiai, fejlődéslelektani és ideológiai témákkal összekapcsolatlan indítjuk már a feldolgozás első évét is.

Az általános iskolai tanfolyamok közül egy igazgatói, egy osztályfőnöki, egy pedig szaktárgyi. Az igazgatók és osztályfőnökök számára rendezett tanfolyam nem is képzelhető el másképpen, csak komplex programmal. Eddig is volt már ilyen tanfolyamunk, ahol természetesen a neveléstudományi, a didaktikai, a pszichológiai, az iskolavezetési témákat összehangoltan, komplex módon igyekeztünk feldolgozni. Kár lenne nem felhasználni a komplex szeminárium gyakorlati lehetőségét, hiszen a tanítási szünetekben rendezett eddigi tanfolyamaink egyik legnagyobb hibája éppen az volt, hogy mindazt, amiről beszélünk, nem tudtuk a tényleges iskolai munkában meggyőződen bemutatni. Az alkalomszerű iskola- és óralátogatások ezen a gondon keveset enyhítettek. A bázisiskolák rendszeres, tanítási időben történő látogatása és az ott folyó munka folyamatos megfigyelése, elemzése feltétlenül nagy segítséget ígér. A középiskolai tanfolyamok közül egyik osztályfőnöki, másik szaktárgyi. Az osztályfőnökivel ugyanúgy vagyunk, mint az általános iskolaival. Mindenképpen megrendeztük volna, ha nem ebben, akkor a hagyományos formában. Végül is a két szaktárgyi komplex gyakorlati szeminárium az, amit elsősorban azért indítunk, hogy megfelelő tapasztalatot szerezzünk az új továbbképzési forma kiterjesztésére.

Hogyan képzeljük el a munka beindítását és egész menetét? A legelső feladat természetesen a szóban forgó tanfolyamok program-

jának összeállítása. Erre a munkára egy-két ember nem képes. De azt hiszem, elvárható a szakfelügyeletről, hogy a legjobb szaktanárookra, esetleg az alkotó munkaközösségekre támaszkodva kidolgozzák a szaktárgyi komplex tanfolyamok szaktudományi és szakmódszertani részprogramját. Az ezekhez a részprogramokhoz illeszkedő ideológiai, neveléstudományi, didaktikai, általános — fejlődés- és neveléslelektani témákat a szekciók csatolják. Ha a tervező munkához sikerül az OPI és a képző intézmények illetékes tanárainak segítségét is megnyernünk, olyan programokhoz jutunk, amelyek alapján a munkát beindíthatjuk. Véleményem szerint, ha erre most nem vagyunk képesek, akkor 1—2 év múlva sem leszünk azok. Nem kevésbé nagy gond persze az is, hogy milyen tanfolyamvezetőket és előadókat találunk a program realizálására. Azt hiszem, hogy a képzőintézményekre túlzottan nem támaszkodhatunk, hiszen mind a nappali, mind a levelező tagozaton egyre növekvő feladatokkal állnak szemben. Ha számítunk is — a tervező munka segítségével — aktív közreműködésükre, ezt a segítséget csak „módjával” igényelhetjük, és elsősorban olyan témák feldolgozására, amelyhez végképpen nincs megfelelő szakemberünk. Erre a tényre már akkor tekintettel kell lennünk, mikor a tanfolyamok programját állítjuk össze. Egyébként a tanfolyamok elnevezése és éves munkabeosztása is azt sugallja, hogy a második év munkája az első év önálló ismeretszerző tevékenységére épül. Az első évben tehát önképzés folyik. A második év munkáját sem előadások meghallgatása adja, noha természetesen arra is szükség van, hanem gyakorlati szeminárium jellegű. A programokba tehát kevés előadást állítunk be, és ezek megtartását a megyén belüli szakemberekre bízuk. Kikre számíthatunk?

Az ideológiai-politikai témák terén elsősorban a szakosított ideológiai továbbképzés kiképzett és több éves tapasztalattal rendelkező propagandistáira. A pedagógiai és pszichológiai témák gondozásában főleg legjobb tanulmányi felügyelőinkre és azokra az — általában pedagógiai vezető munkakörrel betöltött — kartársakra, akik az elmúlt években pedagógia vagy pedagógia-pszichológia szakon tudományegyetemet végeztek. Elképzelhető, hogy az általános iskolai tanárok tanfolyamain a szaktudományi „stúdiumot” legképzettebb középiskolai tanárainkra bízuk. A szakmódszertanban pedig a szakfelügyelők és kiváló nevelőink a legilletékesebbek. Az előadások számát azonban nemcsak azért kell lehetőleg minél alacsonyabban megállapítani, mert kevés a rendelkezésünkre álló előadó. Mindannyian tudjuk, eddigi továbbképzésünk egyik legnagyobb hibája éppen az volt, hogy nem épített kellően a szervezett ön-

képzésre, hanem szinte mindent előadásokkal igyekezett megoldani. Ezzel akarva-akaratlanul passzivitásra kényszerítette a résztvevőket. Másrészt azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a nyáron megjelent a 108/1969. (9) MüM. sz. rendelet, amely a tanfolyami óradíjakat jelentős mértékben megemelte. Nem hinném, hogy bármelyik megye abban a szerencsés helyzetben van, hogy ilyen szempontoktól eltekinthetne.

Nem kis gondot jelent az sem, hogy mi képpen tesszük gyakorlativá szemináriumainkat. A miniszteri útmutató járásoként 1—3 bázisiskola létrehozását javasolja erre a célra. Először mi is úgy terveztük, hogy a szakértői bázisokat ott létesítjük, ahol a személyi és a tárgyi feltételek ezt jelenleg lehetővé teszik. Ebben az esetben azonban — bár a gondolat pillanatnyilag igen praktikusnak tűnik —, a következőkkel kellett számolnunk: nem tudjuk biztosítani, hogy a rendszeresen bemutató tanításokat tartó nevelők megfelelő irányításban részesüljenek. Az igazgatók ezzel a plusz munkával nem terhelhetők, a tanfolyamvezetők pedig csak akkor találkoznak a „bázis” nevelővel, mikor a csoport (terveink szerint kéthetenként) az iskolában tartózkodik. Így nem kap a nevelő rendszeres felkészítést a bemutató órákra. Következésképpen az órák nem biztos, hogy azt adják, amire a tanfolyamnak akkor éppen szüksége van. Másrészt a közlekedési nehézségek miatt nem érnek a résztvevők időben a bázisiskolába, ha az nem központi fekvésű. Jelentős szempont az is, hogy a bázisiskola biztosítson a csoportok számára olyan helyiséget, ahol a bemutató órán kívüli foglalkozásokat lebonyolítják. Ilyen lehetőségekkel pedig kevés iskola rendelkezik. Arra is gondolnunk kell, hogy a kollégák étkezési lehetőséghez jussanak, tehát legjobb a napköziotthonos iskola, amennyiben elég nagy a konyha kapacitása a vendégek rendszeres fogadására. Mindezt összevetve arra a következtetésre jutottunk, hogy egyelőre megelégszünk egy bázisóvodával, két (egy központi fekvésű járási székhelyen levő) általános és egy (ugyanabban a községben működő) gimnáziumi bázissal. Ugyanabban a községben működtetjük a megyei pedagógiai könyvtárat is, ahol a rendszeresen beutazó nevelők a szükséges iroda-

lomhoz hozzájutnak. A három iskola nevelőit alkalmassnak tartjuk arra, hogy megfelelő előkészítéssel és állandó irányítással a gyakorlatvezetés feladatát ellássák, a tárgyi feltételek megteremtésére pedig az illetékes járási művelődésügyi osztállyal együtt minden lehető megteszünk. A bemutató tanításokat tartó (gyakorlatvezető) nevelők irányítását mindkét iskolatípusban egy-egy, csak a továbbképzéssel kapcsolatos feladatok ellátására beállított, második igazgatóhelyettes végzi. Egyikük szeptember 1. óta már működik is, és ebben a tanévben tanfolyamot rendez számukra. A gyakorlatvezetők rendszeres pluszmunkáját havi 150—300 forint tiszteletdíjjal honoráljuk.

Ilyen módon igyekszünk megteremteni a tanfolyamok gyakorlati munkájának feltételeit. A továbbképzési igazgatóhelyettes a pontos tanfolyami programok birtokában mindig arra készíti fel a gyakorlatvezetőket, amire a tanfolyamoknak éppen akkor szükségük van. Emellett lehetőséget is adnak a bázisiskolák a tanfolyami résztvevőknek arra, hogy az új eljárásokat, módszereket, eszközöket gyakorlati tanításban próbálják. Lényegében tehát hasonló szerepet szánunk a bázisiskoláknak, mint amilyen a képző intézmények gyakorló iskoláinak van.

A komplex gyakorlati szemináriumokra vonatkozó terveink, elképzeléseink csak egy részét képezik az egész továbbképzés problematikájának, de pillanatnyilag azt hiszem, ez a forma okozza a legtöbb gondot, fejtőrést mindannyiunk számára. Ugyanakkor, mikor nem esküszünk arra, hogy elképzelésünk minden szempontból kifogástalan, bizonyos benne. Tudjuk, hogy az elképzeléstől az eredményes megvalósulásig még nagyon sok és komoly probléma vetődik fel, ami nehezíti a munkát. De azt is tudjuk, hogy ezeket a problémákat csak akkor leszünk képesek megoldani, ha a kezdeti nehézségek ellenére hozzáfogunk, és a munka menete során formáljuk olyanná továbbképzésünket, amely lehetőségeinkkel összhangban áll és igényeinket az eddigieknél jobban kielégíti.

Werner András
Szekszárd

HOGYAN SEGÍTHETJÜK ELŐ AZ ÁLTALANOS ISKOLAI TANULÓK PÁLYAVÁLASZTÁSÁT AZ 1—8. OSZTÁLY TANTERVI ANYAGÁNAK ELVÉGZÉSÉVEL?

A pályaválasztás évente ismétlődő országos, a népgazdaságot, családot, az iskolát az egyént érintő komplex probléma. Iskolai munka, hiszen a tanácsadás és az adminisztratív lebonyolítása az osztályfőnök kötelessége. Komplex jellegű feladat, mert a feladatok sokféle-

ségét felölelő munka, ismerni kell a tanulók személyiségét, azokat a konkrét helyi lehetőségeket, melyek a továbbtanuló vagy közvetlenül munkába álló tanulók számára nyitva állnak. Arra kell törekedni, hogy a tanuló pályaválasztása megfelelően személyi adottsá-